

דף כ"א

הגמרא הביאה, כשרבין בא מארץ ישראל
אמר בשם רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר
רבי יוחנן, 'אכלתי' ו'לא אכלתי' היא שבועת שקר, ואזהרתו מהכתוב:
"וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמֵי לַשָּׁקֶר", בשעת שבועה לא תהא שקר, בנשבע
לשעבר. 'אוכל' ו'לא אוכל' עובר ב"לא יחל דברו"³⁷⁴. ושבועת שוא,
היא כשנשבע לשנות את הידוע לאדם, כגון שנשבע על איש שהוא
אשה. ואמר רב פפא שרבי אבהו לא אמר לשון זה במפורש, אלא מכלל
מה ששמע מרבי יוחנן לגבי שבועת שקר.

ושבוע מהכ' "כי לא ינקה ה'"
ולשוא" "לשוא" אפ' שבועת שקר
ותחילה מביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן,
ואחר כך מוכיחה כיצד למד רבי אבהו
מדבריו. אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק אמר
רבי יוחנן, כך אמר רבי יהודה משום רבי יוסי הגלילי, בכל לא תעשה
שבתורה, לאו שיש בו מעשה לוקים עליו, ושאין בו מעשה אין לוקים
עליו, חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם³⁷⁵. ואמר רבי יוחנן
בשם רבי שמעון בר יוחאי, לומדים שהנשבע לוקה אפילו שהוא לאו אין
בו מעשה, מהכתוב: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוָא כִּי לֹא יִנָּקֶה",
בית דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית דין של מטה מלקים אותו
ומנקים אותו³⁷⁶. שאל רב פפא את אביי, אולי התורה אומרת שהנשבע
לשוא לא ינקה כלל? עונה הגמרא, כיון שכתוב "כִּי לֹא יִנָּקֶה ה'"
לומדים שה' הוא שאינו מנקה, אבל בית דין מלקים אותו ומנקים אותו.
שבועה שאו' כבר זו היום ועבר היום ולא
אכל רי"א לאו שאב"מ אין לוקים

ומצאנו שלוקים על שבועת שוא,
ומנין שלוקים על שבועת שקר? אמר
רבי יוחנן, ממה שכתוב "לְשָׁוָא" "לְשָׁוָא" שתי פעמים, אם אינו ענין
לשבועת שוא, תנהו ענין לשבועת שקר. ושאל רבי אבהו באיזו שבועת

374 לא יחל הוא להבא שאילו לשעבר כבר החל משנשבע. רש"י.

375 תוס' שואלים למה לא מנו עדים זוממים ומוציא ש"ר? וי"ל שכיון שכתוב בהם מלקות במפורש לא חש לשנותם, או שאין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ. תוס'.

376 לא לומדים בריש אלו הן הלוקין שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו ממה שצריכים מקרא בנשבע ובמקלל חבירו בשם. ששם לא לא היו דורשים את הכתובים לכך. תוס'.

שקר מדובר? אם אמר 'שבועה שלא אוכל' ואכל, הרי הוא לאו שיש בו מעשה! ואם אמר 'שבועה שאוכל' ולא אכל, האם הוא לוקה? והרי רבי יוחנן וריש לקיש אמרו שאם אמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה אינו לוקה. רבי יוחנן אמר שאינו לוקה משום שהוא לאו שאין בו מעשה, וריש לקיש אמר שאינו לוקה משום שהיא התראת ספק³⁷⁷, והתראת ספק לא שמה התראה?

אמר רבי אבהו, שבועת השקר שלרבי יוחנן התרבתה מ"לִשְׁנָא" ל"לִשְׁנָא" היא באכלתי ולא אכלתי. ובמה היא שונה משבועה שאוכל ולא אוכל? אמר רבא, כיון שנתרבה מהלשון "לִשְׁנָא", מה שוא לשעבר ובמלקות, אף שקר לשעבר ובמלקות. ומכלל דברי רבי אבהו אלו, למד רבי ירמיה שאכלתי ולא אכלתי היא שבועת שקר.

שבועה שלא או' אינו חייב אלא א' זו הקשה רבי ירמיה לרבי אבהו ממה שבועת בטוי שחייבים קרבן כר' ישמעאל³⁷⁸ ששנינו במשנה לקמן, שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכלנה, ואכלה אינו חייב אלא אחת³⁷⁸. זו היא שבועת בטוי שחייבים על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. ולכאורה במה שאמר 'זוהי' בא למעט שהאומר 'אכלתי' ו'לא אכלתי' אינו לוקה? עונה הגמרא, כוונת הברייטא, זו היא שחייבים על שגגתה קרבן עולה ויורד, אבל כשנשבע לשעבר 'אכלתי' ו'לא אכלתי' אינו חייב קרבן. והמשנה היא כרבי ישמעאל שאמר שאינו חייב קרבן אלא על העתיד לבא, אבל במזיד לוקים עליה.

שואלת הגמרא ממה ששנינו במשנה איזו היא שבועת שוא זו היא שבועת שוא אבל שבועה שאכלתי חייב קרבן כר"ע שאחריה, איזו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם על עמוד של אבן שהוא של זהב, זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. ולכאורה במה שאמר 'זוהי' בא למעט שהאומר 'אכלתי' ו'לא אכלתי' אינו לוקה? ואומרת הגמרא, כוונת הברייטא, זו היא שעל שגגתה פטור מקרבן, אבל שבועה שאכלתי ולא אכלתי חייב קרבן על שגגתה. והמשנה היא כרבי עקיבא

³⁷⁷ שיכול לומר שיש שהות ביום, והמתרה לא יכול לכין שיעבור היום בתוכ"ד של התראה. רש"י.

³⁷⁸ שאין שבועה חלה על שבועה. רש"י.

שמחייב קרבן על לשעבר כלהבא³⁷⁹.

כולה כר"ע והרישא ממעטת אוכל ולא אכל ממלקות
שואלת הגמרא, האם הרישא היא כרבי שמעאל והסיפא כרבי עקיבא? עונה הגמרא, הכל כרבי עקיבא. והרישא לא באה למעט אכלתי ולא אכלתי מקרבן. אלא למעט מי שנשבע ואמר 'אוכל' ולבסוף לא אכל, שפטור ממלקות. לא אוכל ואכל זו היא שחייבים על זדונה מכות, שהוא לא שיש בו מעשה, אבל אוכל ולא אכל אינו לוקה, אבל חייב קרבן. ומה ראית לומר שאינו ממעט אכלתי ולא אכלתי? מפני שמסתבר שהתנא שמדבר בלהבא ממעט להבא, ולא ממעט לשעבר.

הספק אם ר"ע סובר בכה"ת כר"ש שחייב בכ"ש
למדנו במשנה, שלרבי עקיבא מי שאמר 'שבועה שלא אוכל' ואכל חייב בכל שהוא, שסתם אכילה בשבועה כל שהוא. הגמרא הסתפקה, האם סובר כרבי שמעון שסתם אכילה בכל מקום בתורה הוא בכל שהוא³⁸⁰. כמו ששנינו בברייתא, רבי שמעון אומר, כל האיסורים בכל שהוא למכות, ולא אמרו שהלכה למשה מסיני בכזית אלא לענין חיוב קרבן חטאת. וגם קרבן שבועה שבא על השבועה חייב בכל שהוא^{381 382}. ובאמת חכמים ורבי עקיבא היו צריכים לחלוק בכל האיסורים במחלוקת רבי שמעון וחכמים. ונחלקו בשבועה, להודיעך כוחם של חכמים שהיה מקום לומר שכיון ומפרש ואמר 'כל שהוא' חייב, יהיה חייב גם בסתם³⁸³, לזה השמיעו שפוטרים בסתם, שאין דעתו אלא על שיעור אכילה. או שבכל התורה רבי עקיבא סובר כחכמים החולקים על רבי שמעון, וכאן מחייב גם בסתם, מפני שדעתו היתה על כל שהוא.

ר"ע א' לדבריכם הודו לי שסתם במפרש
ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו, אמרו חכמים לרבי עקיבא היכן מצינו באוכל

379 שמחייב קרבן על שעבר, אבל בשבועת שוא הוא מודה שאין קרבן, אע"ג שהוא דורש ריבויים ומיעוטים, והתרבתה שבועת ביטוי לשע'. המיעוט הועיל לשבועת שוא, שהוא דבר ניכר שא"א. רש"י.

380 ר' יוחנן שא' ביומא שח"ש אסור מן התורה יכול לסבור כחכמים שבחצי שיעור אין מלקות אלא איסור. ובסוף פרק גיד הנשה מש' שר"י סובר כחכ"ם, ובפרק אלו עוברין אר"י שבכל התורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואם כל שהוא למכות למה לי צירוף. תוס'.

381 ובא על חילוף שבועה וכיון שאסר עצמו בשבועתו בכ"ש, וכשאל כ"ש החליף את שבועתו. רש"י.

382 ודוקא בשאר איסורים צריך כזית לק' שהקרבן תלוי בכרת וזדונו בכרת בכזית. אבל בשבועת ביטוי שאין בו כרת אלא לאו והקרבן תלוי בלאו כמו שלוקין בכל שהוא מביא קרבן בכל שהוא. תוס'.

383 שיש לומר שאין דעתו על אכילה של תורה, אלא אחר לשון בג"א ונתכוין לאסור עצמו בכ"ש. רש"י.

כל שהוא חייב שזה חייב³⁸⁴. ואם הוא סובר כרבי שמעון, יאמר להם אני סובר בכל התורה כרבי שמעון? דוחה הגמרא, שניתן לומר שכך אמר רבי עקיבא לחכמים, בכל התורה אני סובר כרבי שמעון³⁸⁵. אבל לדבריהם שבכל התורה אינו חייב בכל שהוא, הודו לי שהנשבע שלא אוכל סתם ואכל כל שהוא חייב קרבן, הואיל ואם היה מפרש שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא חייב. וחכמים אמרו לו, לא!

נזיר שש' פתו ביין ויש בו לצרף חייב ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו במשנה, שבועה שלא אוכל ואכל נבילות חייב רבי עקיבא אומר שנזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית פת ויין חייב³⁸⁶. ואם רבי עקיבא סובר כרבי שמעון, למה צריך לצרף³⁸⁷? ועוד קשה ממה ששנינו במשנה, 'שבועה שלא אוכל', ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב, ורבי שמעון פוטר, שהרי הוא מושבע ועומד מהר סיני על הנבילות, ואין שבועה חלה על מצוה. ושאלו בגמרא מדוע לחכמים הוא חייב, הרי הוא מושבע מהר סיני? רב ושמואל ורבי יוחנן אמרו, מדובר בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. ומתוך שחלה שבועה על המותרים חלה גם על האסורים. ולרבי שמעון אין איסור חל על איסור אפילו על ידי 'כולל'.

ור"ל א' במפרש ח"ש לחכ' ובסתם וריש לקיש אמר, שלא אמרינן 'כולל' באיסורי שבועה. וממילא מה ששנינו

שהנשבע שלא יאכל, ואכל שקצים ורמשים חייב, זה ייתכן או לחכמים במקרה שפירש ואמר שלא אוכל כלשהוא שעל כך לא מושבע מסיני, שבזה מודים שאם אכל כל שהוא חייב שעבר על שבועתו. או בנשבע שלא אוכל סתם ולדברי רבי עקיבא, שאמר שאדם הנשבע לא אוכל סתם אוסר עצמו בכל שהוא. ואם רבי עקיבא סובר בכל התורה כרבי שמעון, גם מי שנשבע שלא אוכל כל שהוא הוא מושבע ועומד מהר סיני? ומכאן שרבי עקיבא סובר בכל התורה כחכמים ולא כרבי שמעון.

384 ואע"ג שבמפרש כ"ש חייב כמה שא' בגמרא סתמא דמילתא דעתו אסתם אכילות שבתורה. תוס'.

385 כיון שקרבן בא על חילוף דיבורו, שהנשבע דעתו על כ"ש, וסתם שלו הוא כמפרש! רש"י.

386 במסכת פסחים לומדים שהיה מצטרף לאיסור באיסורי נזיר, מ"משרת" "וכל משרת". רש"י.

387 וי"ל שאם סוברים כר"ש נעמיד את הכתוב משרת וכל משרת לדבר אחר. תוס'.